

Література

1. Come On!: Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. The Club of Rome. (2018). Springer, New York.
<https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4939-7419-1>
2. European Association for Evolutionary Political Economy. <https://eaep.org/>
3. Гайдай Т.В. Методологічний дискурс економіко-теоретичного аналізу в умовах постмодерну. Економічна аналітика: сучасні реалії та прогностичні можливості [Електронний ресурс], Київ: КНЕУ, 2025. С. 369-371. ISBN 978-966-926-526-5
4. World Development Indicators. GDP per capita, World Bank, 2026.
API_NY.GDP.PCAP.CD_DS2_en_excel_v2_281 (2).xls
5. Бажал Ю.М. Інновації як стовбурові клітини економічного зростання / Глобальні тенденції і перспективи : світова економіка та Україна / Наук . ред. В. Юрчишин. – Київ: Заповіт , 2018. – 202 с. - С. 8-15.
http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_global_trendns.pdf

Зоя Бараник

д-р.екон.наук, професор

*Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

Київ, Україна

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Ресурси праці є одним із ключових факторів економічного розвитку будь-якої країни, оскільки вони визначають потенціал продуктивності праці, інноваційність та конкурентоспроможність національної економіки. У макроекономічному аспекті формування ресурсів праці охоплює процеси відтворення населення працездатного віку, його якісні та кількісні характеристики (вік, освіта, кваліфікація, стан здоров'я, зайнятість та розподіл між галузями та регіонами).

В Україні цей процес має певні особливості, які зумовлені демографічною кризою, наслідками повномасштабної війни, трудовою міграцією та структурними трансформаціями економіки.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розгляду ефективних шляхів розвитку ресурсів праці в Україні в воєнний та майбутній післявоєнний періоди.

Макроекономічний аспект формування ресурсів праці залежить від наступних чинників:

- демографічних (народжуваність, смертність, міграція);
- соціально-економічних (рівень освіти, професійна підготовка, мотивація до праці);

- інституційних (державна політика зайнятості, регулювання ринку праці) тощо.

Стосовно чинників впливу: Україна ще до 2022 року стикалася зі старінням населення, низькою народжуваністю та високою смертністю. Війна суттєво поглибила ці проблеми: втрати населення, масова еміграція (близько 8,5 млн. осіб) та окупація територій призвели до скорочення робочої сили на понад 25–40% порівняно з 2021 роком.

Війна та пов'язані з нею негативні процеси розвитку економіки спричинили суттєві структурні зрушення на ринку праці України. Змінилася загальна чисельність робочої сили, її якісний та демографічний склад.

Так, мобілізація значної частини чоловіків працездатного віку до Збройних Сил України призвела до помітного зростання економічної активності жінок. Значна частина громадян працездатного віку тимчасово або постійно вийшла з ринку праці. У результаті таких структурних зрушень рівень економічної активності населення знизився, а частка економічно неактивних зросла, це створило додаткове навантаження на працююче населення та бюджетну систему.

У теперішній час на ринку праці України є гострий дефіцит фахівців у пріоритетних галузях та структурне безробіття. Найбільш відчутна нестача кадрів у будівництві, важкій та легкій промисловості, логістиці, ІТ-сфері та інженерних спеціальностях. Крім того, частина безробітних не може знайти роботу через невідповідність наявних навичок та кваліфікації вимогам роботодавців. Існуюча структурна невідповідність свідчить про значні диспропорції в системі професійної освіти та підготовки кадрів, оскільки не всі працівники можуть адаптуватися до потреб економіки воєнного та післявоєнного періодів.

У сукупності ці зміни структури робочої сили призводять до зниження продуктивності праці, уповільнення відновлення економіки та посилення регіональних і галузевих дисбалансів.

Одним із найбільш гострих проявів кризи ресурсів праці в Україні є масштабний дефіцит кадрів. За даними зарубіжних опитувань бізнесу та роботодавців та інформації Державної служби зайнятості України, у 2024–2025 роках від 60% до 74% компаній відчували значну або критичну нестачу працівників.[1] Найбільш відчутний дефіцит спостерігається у будівництві, промисловості, логістиці, транспорті, сільському господарстві, ІТ-сфері та сфері послуг.

Однією з найбільш численних і вразливих категорій населення, яка суттєво впливає на формування та розподіл ресурсів праці в Україні, є внутрішньо переміщені особи (ВПО). За даними Міністерства соціальної політики України та Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на травень 2025 року чисельність зареєстрованих ВПО в Україні перевищує 4,9 млн осіб, з яких близько 60–65% становлять особи працездатного віку (від 18 до 60 років).[2]

Через обмежену пропозицію робочої сили роботодавці змушені наймати кваліфікованих фахівців, що призводить до стрімкого зростання заробітної плати. У багатьох галузях номінальні зарплати зросли на 20–40% порівняно з довоєнним періодом. Зазначимо, що зростання має нерівномірний характер:

вищі темпи спостерігаються у західних регіонах та у великих містах, тоді як у прифронтових та окупованих територіях рівень заробітної плати залишається значно нижчим. Зберігаються значні регіональні дисбаланси — дефіцит у одних областях співіснує з відносно вищим рівнем безробіття в інших, що свідчить про низьку трудову мобільність населення.

Зміни у формуванні та структурі ресурсів праці мають чіткі негативні наслідки. Основними чинниками цих змін є зниження потенційного ВВП, оскільки дефіцит ресурсів праці безпосередньо обмежує виробничі можливості економіки. Навіть за умови відновлення виробництва та інвестицій, брак кваліфікованої робочої сили не дозволяє повністю завантажити наявні виробничі потужності, що призводить до зниження конкурентоспроможності економіки країни.

Другим чинником є інфляційний тиск від збільшення розміру зарплат. Конкуренція роботодавців за кваліфікованих працівників зумовлює швидке підвищення заробітних плат, яке випереджає зростання продуктивності праці. Це створює додатковий інфляційний тиск, ускладнюючи проведення стабілізаційної монетарної політики Національним банком України.

Наступний чинник - зростання соціального навантаження на державний бюджет. Скорочення чисельності платників податків при одночасному збільшенні кількості пенсіонерів, ВПО та інших категорій, які потребують державної підтримки, призводить до посилення фіскального тиску. Відношення чисельності незайнятих до зайнятих (демографічне навантаження) суттєво погіршилося, що створює ризики для стійкості пенсійної системи та соціальних видатків.

Зазначимо, на ринку праці існують структурні диспропорції. Характерною рисою сучасного ринку праці України є відносно високий рівень безробіття з великою кількістю незаповнених вакансій, що свідчить про глибокі структурні невідповідності між пропозицією робочої сили (навички, кваліфікація, регіональне розташування) та потребами роботодавців.

Одним із ключових чинників впливу є поглиблення соціальної нерівності у суспільстві. Найбільш вразливими категоріями населення на ринку праці виявилися молодь, жінки, внутрішньо переміщені особи (ВПО) та мешканці прифронтових регіонів. Це призводить до зростання регіональної та соціальної диференціації доходів вищеназваних верств населення.

Розвиток економіки України у воєнний час та у післявоєнному відновленні вимагають ефективних термінових системних рішень на державному рівні.

Формування ресурсів праці в Україні характеризується негативними макроекономічними тенденціями, які зумовлені поєднанням тривалого демографічного спаду, наслідками повномасштабної війни та інтенсивними міграційними процесами. Ці чинники впливу призвели до значного скорочення пропозиції праці, загострення дефіциту кваліфікованих кадрів, посилення структурного безробіття та поглиблення дисбалансів на регіональних ринках праці.

Подолання вищеназваних викликів на ринку праці України вимагає розробки та впровадження комплексної, системної державної політики у сфері

відтворення та ефективного використання трудового потенціалу. Ключовими ефективними напрямами державної політики на ринку праці мають бути: стимулювання народжуваності; реформування системи освіти та професійної підготовки; сприяння внутрішній трудовій мобільності населення; підвищення продуктивності праці.

Швидке та системне впровадження перелічених напрямів державної політики сприяє зменшенню дефіциту ресурсів праці і є одним з головних чинників післявоєнного економічного зростання України. Ефективне використання трудового потенціалу є стратегічним пріоритетом національної політики розвитку країни, оскільки саме від якості та обсягів ресурсів праці залежатиме успішність відновлення та майбутнє економічне становище України на шляху до ЄС.

Література

1. Державна служба зайнятості. URL: <https://dcz.gov.ua/> (дата звернення: 01.06.2026)
2. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 03.06.2026)
3. Міжнародна організація з міграції. URL: <https://ukraine.iom.int/uk> (дата звернення: 30.05.2026)
4. Пишчуліна О. Трудові ресурси для повоєнного відновлення України : стан, проблеми, шляхи розв'язання : інформ.-аналіт. доп. Київ : Центр Разумкова, 2024. 229 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/10/16/2024-Pyshchulina-TRUDJVI-RESURS-UKR-SAIT.pdf>

Михайло Брик

канд. екон. наук, доцент

Сергій Лисобей

здобувач вищої освіти

Західноукраїнський національний університет

Тернопіль, Україна

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Фінансова грамотність населення є важливою передумовою забезпечення економічної стабільності держави. В умовах сучасних економічних викликів рівень фінансової обізнаності громадян впливає не лише на їхній особистий добробут, а й на загальний стан національної економіки. Зростаюча складність фінансових продуктів і послуг, а також нестабільність економічного середовища посилюють значення фінансової грамотності як необхідного інструменту підтримання економічної стійкості та сталого розвитку країни.

Такі процеси, як інфляція, нестабільність фінансових ринків, глобалізаційні тенденції та технологічні зміни, зумовлюють потребу населення ухвалювати